

Ahol Budapest műépítészei tanultak

A száznegyvenöt éve megnyitott pesti főreáliskola 1921-ben vette fel nagy pártfogója, Eötvös József nevét

1855. január 13-án a régi Vigadó helyreállított szárnyépületében ünnepélyesen megnyitották Pest városának újonnan alapított főreáliskoláját, a mai Eötvös József Gimnázium elődjét. Ezzel olyan intézmény pályafutása kezdődött, mely kiemelt szerepet játszott és játszik azóta is város életében.

Egy „gyakorlati tanoda” létrehozásának gondolata már a reformkori országgyűléseken is többször felvetődött. Széchenyi István és Kossuth Lajos is írt szükségességéről, de megvalósulása paradox módon az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc leverése után, a Bach-korszakban következett be. Pesten az 1850-es években a politikai elnyomás ellenére a gazdasági élénkülés jelei mutatkoztak: a Dunán már gőzhajók szállították a pesti piacokra az élelmiszert, bőrt, fát, gabonát, kiépültek a várost érintő vasútvonalak, fokozatosan kialakult az egyre differenciáltabb gyárparipa is. A lakosság száma elérte a másfél százretet. A gyárpadó városnak és az országának a gyakorlati életre képzett szakemberekre volt szüksége. Ezt az igényt világosan mutatta az 1846-ban alapított József Ipar-tanoda (a műszaki egyetem elődje) tanulói szükséglete is. Lassanként megdőlt az oktatásban eddig uralkodó klasszikus-humanista képzés egyeduralma. A változás szükségességét felismerte a bécsi kormánypolitika is, és 1849-ben Leo Thun-Hohenstein gróf közoktatásiügyi miniszter rendeletet tett közzé. „Az ausztriai gimnáziumok és reáliskolák szervezésére vonatkozó tervezet” címmel, melyet röviden csak Entwurf-nak szokás nevezni. Ezt a tanulói szabályzatot rendelettel Magyarországon is bevezették.

Az Entwurf nyolcosztályosra bővítette a gimnáziumokat, új iskolatípusként létrehozta a reáliskolákat, bevezette a szaktanári rendszert és az érettségit. A rendelet a következőkben határozta meg a reáliskolák célját: „A reáliskolák a népközlők és a technikai tanintézetek között állanak. Az általános műveltségen

kívül, amelyet az ókori klasszikus nyelvek és irodalmak nélkül igyekeznek megadni, céljuk egyfelől az ipari foglalkozásokhoz szükséges előképzés közepes fokú, másfelől a technikai tanintézetekre való előkészítés.” A helytartótanács 1851. november 15-én kelt rendeletében felszólítja Pest városát, hogy az Entwurf előírásai szerint állítson föl háromosztályú reáliskolát. Többéves huzavona után végül maga Thun miniszter közvetlenül intézkedett: 1854 őszén megbízta Weiser József bécsi főreáliskola-igazgatót az alapítandó pesti intézmény ideiglenes vezetésével, vagyis, hogy működjön közre az iskola szervezésében, a tanterv kidolgozásában, a taneszközök beszerzésében és a tanárok kiválogatásában. Ezután valóban felgyorsultak az események: kitározták a régi Vigadó még használható szárnyépületét, és berendezték az ideiglenes osztálytermeket. A mintegy nyolcvan pályázó közül kiválasztották a szükséges hét tanárt.

1854. december 25-én Thun miniszter rendeletileg jóváhagyta az iskola megalapítását, Krásznonyi polgármester pedig 1855. január 13-án ünnepélyesen megnyitotta. A fiatal Weiser József igazgató (jóllehet Bécsből küldték, a város megkedvelte, néhány év múlva díszpolgári címmel jutalmazta) ünnepi beszédében a következőket mondta: „A reáliskola feladata a fiataliságot reális, a gyakorlati életben szükséges és használható ismeretekkel felszerelni. Ezt olyan mértékben kell megvalósítani, hogy a tanulók az iskolában tanultakat könnyedséggel és biztossággal tudják alkalmazni az életben. Itt nem használ semmiféle hazug papíros. Minden tanuló egy magára utaló élő bizonyítvány, az életben kell bizonyítani, hogy nemcsak ült és öregedett az iskolapadban, hanem valóban hasznosat tanult...”

A hatosztályú, német nyelvű reáliskola 192 tanulóval kezdte meg működését akkor még ideiglenes helyén. 1857. októberére azonban elkészült állandó épülete az akkori Kohlbacher (ma Reáltanoda) utcá-

A gimnázium épülete 1857-ben

ban Hild József városi építész terve alapján, Pollack Ágoston közreműködésével. (A klasszicizáló stílusú, többször átalakított ház Budapest legrégebbi ma is használt iskolaépülete.)

Az osztrák abszolutizmus enyhülésével, majd az alkotmányos élet részleges visszaállításával 1861-ben kiharcolta magának az iskola a magyar nyelvű tanítás jogát. Ezzel az ország első reáliskolája lett, ahol az oktatás magyar nyelven folyt. Az intézmény új igazgatója a kiváló pedagógus, Ney Ferenc lett, aki tisztét majd harminc évig, 1889-ig viselte. Az iskola hírneve és tanulói létszáma egyre nőtt, úgyhogy az 1870-es évek elejére a maga kilencszáz diákjával a Monarchia legnépesebb reáliskolájává vált. Jellemző adalék Pest és a főreáliskola bensőséges kapcsolatára, hogy utcáját 1874-ben Reáltanoda utcának keresztelték, valamint az is, hogy egy belvárosi polgár, bizo-

nyos Szilágyi István gombkötőmester végrendeletében vagyonát a reáliskolában tanuló és ipari pályára készülő diákok segélyezésére hagyományozta.

A következő évtizedekben bizonyosodott be igazán az iskola létjogosultsága, amikor növendékei közül került ki az 1873-ban megszülető Budapest főváros felépítő építőművészek sok kiválósága. Például a főreálban tanult Alpár Ignác, Lechner Ödön, Pecz Samu, Steindl Imre, Schulek Frigyes. Az építészek mellett sorolhatnánk még a tudományos és művészeti élet több jeles alakját Zala György szobrásztól kezdve Hubay Jenő hegedűművészig. A tanári karról sem feledkezhettünk meg, a már említett Ney Ferenc mellett itt tanított Preysz Mór kémikus, Pest város vízvezetékének tervezője, a pasztörizálás feltalálója, Riedl Frigyes irodalomtudós, Szinyei József nyelvész, Wessely Ödön pedagógus.

Közben változott az intézmény szervezete és jellege is, a hazai közoktatásügy elképzeléseihez igazodva: 1875-ben Trefort Ágoston minisztersége alatt nyolcosztályú főreáliskola lett, bevezették az érettségi vizsgát.

Az intézmény 1921-ben vette fel nagy pártfogója, Eötvös József nevét, és 1934 óta működik mint gimnázium. A nagy múltú egykori belvárosi főreál napjainkban is előkelő helyen áll a fővárosi iskolák rangsorában. Az intézményben 1992 óta hat- és négyosztályos rendszerben, hatvan főállású pedagógussal folyik a tanítás. A rekonstrukció egymilliárd forintos nagyberuházás keretében jelenleg is tart. A nevelés szellemét pedig ma is meghatározza Eötvös József gondolata: „Minden tudás / csak akkor bír való becscsel, / ha cselekvésre / képesebbékké tesz.”

Fodor Béla

A város fényképésze

Czeizing Lajos: 1922. május 12.–1985. szeptember 13.

Czeizing Lajos több mint ötezer képét őrzi a fotográfiai múzeum, könyvei jelentek meg a fővárosról, a Budapest éjszaka 1963-ban öt nyelven látott napvilágot, később a Budapesti panorámák, majd Granasztói Pállal közösen a Budapest egy építész szemével jelent meg a könyvesboltok polcain.

Pa-papa-pam, pa-papa-pam, dübörög fel a szimfónia nyitó taktusa. A Kórodi András vezényelte győri szimfonikus zenekar első sorában egy fiatalember játszik átszellemült arccal. Ki ő? – kérdezi sűgva a nézőtér harmadik sorában egy asszony a férjétől.

Ha ez a kérdés valóban elhangzott, ha válasz is érkezhett rá, akkor biztos, hogy zavarba ejtette a kérdezőt. Mert ugyan mit kezdhetett azzal, hogy egy Zeneakadémiát végzett textiltechnikus ül az első hegedűsi székekben, aki akkor éppen a Győri Textilművek gyártásvezetője, főtechnológusa, és akiből később a fotográfia Balázs Béla-díjas, érdemes művésze válik?

„Amit csinálók, emócióból, belső érzésből fakad, ez bizonyára összefügg zenei múltammal, mert csak a zene képes elindítani valamit crescendo-ban és decrescendo-ban, lelkesíteni és felemelni. Képeimmel sohasem dokumentálni, hanem – a fotográfia sajátos eszközeivel, esztétikájával – képi élményt szeretnék nyújtani” – írta műcsarnoki kiállításának katalógusába 1979-ben. Főként a táj- és városfényképezésben, zsánerfotókban alkotott maradandót. 1954–1970 között elsősorban képeslapok, idegenforgalmi kiadványok számára fényképezett a Képzőművészeti Alap Kiadó Vállalatnál, ahol a vállalat fotóosztályát vezette. 1970-től már megengedhette magának, hogy szabadúszó legyen. Pályafutása során hetven nemzetközi és hazai fotókiállításon állított ki 1948 óta. Harminc díjat és oklevelet nyert. Folytassam még?

Több könyve jelent meg a városról, így a Budapest éjszaka 1963-ban, rögtön öt nyelven, hét évvel később a Budapes-

A budai Vár rondellája, 1975

ti panorámák, majd Granasztói Pállal közösen a Budapest egy építész szemével.

Nem hiszem, hogy képei nélkül teljes lehetne egy Budapest XX. századát be-

mutató valamikori nagy képeskönyv. A lehetőség adott. Több mint ötezer válogatott képét őrzi a Magyar Fotográfiai Múzeum.

Kincses Károly

ERDŐKERÜLŐ

Kaland a vadak között

Ki a virágot szereti, rossz ember nem lehet – ugye milyen mély bölcsesség? Az alábbiakban azonban egy árva szó sem lesz virágokról, e heti témánk ugyanis: kirándulás a Budakeszi Vadasparkba.

A Budakeszi Vadaspark, mint elnevezése is mutatja, Budakeszi mellett található. Megközelíthető műholdas navigátorral, esőérzékelő szélvédővel, alligátorbőr-ülésekkel, ó-birodalmi műmiancsontból faragott kormányval és szép selymes lödönggel szerelt hatszáz Mercedeszel, a 22-es busszal, valamint gyalogszerrel, ezzel a rendkívül hasznos pirulával, amelyet hosszabb bakancsos túrák előtt szokás bevenni sok folyadékka.

Mi a Szanatórium utcából indulva állunk rá a parkhoz vezető, nagyjából egy kilométeres útra, amelyet jobb felől a vadregényes budai erdőszeg, balról pedig egy betonkerítés szegélyez, az a fajta, amelyen átugorva a kiskatonák pálinkáért szoktak járni. Az út vége felé megtekinthető egy szilveszteri halott, amelyből a hó miatt már csak a kezében szorongatott borosüveg teteje látszik, egy felhagyott kőbánya, valamint egy épületkomplexum, amelyről később.

A vadasparkba pompás kapun léphetünk be: tetején megteremt, fából faragott szarvas áll, az az emlős, amelyből a szarvaspörköltet főzik, amikor éppen nincs otthon csurgatott tojásleves. Ha emlékeztünk nem csal, a felnőttektől százhetven, a gyerekektől kilencven forintot kér a menedzsmen, csoportoknak kedvezmény jár. A parkba behatolva először madárpöpdéket láthat a vendég, például hollóval, amely a Szilágyi Erzsébet által alapított Magyar Posta Rézvénytársaság címerállata volt mindaddig, amíg a közelmúltbeli állatkerti tenderen az egyik vézna újjú maki meg nem alkotja győztes pályaművét, a népszerű kis zöld emberkét. A hollótól pár méterre egy vidám görényt és egy alvó nyestet tekinthet meg a látogató, továbbá egy mély lyukat, amelyben ugyancsak valami kisállat lakik. A közelben van még egy mó-

kus is, nagyon aranyos, ottjártunkkor éppen sárgarépat evett pedagógiai célzattal: látjátok, gyerekek, én bezzeg megiszem a répat – mondogatta, amikor éppen nem volt tele a szája.

Bevalljuk, minket leginkább a nagyvadak érdekelték. Ezért nagyon megörültünk, amikor megláttuk a nyilat, rajta a felirattal: nagyvadak. Először tájidegen muflonokkal találkoztunk, amelyek a tudósok szerint arról híresek, hogy mindent megesznek maguk körül. Az állatokat látva erről magunk is meggyőződünk. Amikor elfogyott a széna, az egyik muflon sorban megette a többi, majd átharapta a drótkerítést, és belezott egy álmélkodó, sisapkás családba. Ronda jelenet volt, meg se vártuk a végét.

A muflonok után hamarosan egy még élő szarvasra bukkantunk, amely viszont kukoricaszemeket nyalt fel a hóból, aggasztóan kidülledt szemekkel. Térülve fordulva látunk még egy szarvasot, annak is ki volt guvadva a szeme, úgy látszik, ezek ilyenek – nyugtáztuk, és megnyugodtunk. A Budakeszi Vadaspark állatseregletének bemutatásával ezzel nagyjából végeztünk is.

Mindent egybevetve megállapíthatjuk: távolról sem olyan pörgős hely, mint például az a háztartás, ahol egyszer véletlenül belefőték valamelyik vendég pulóverét a bablévesbe, de nagyon szép a környezet, és az egészen kicsi gyerekekkel is el lehet boldogulni benne. A mobiltelefonokat nem számítva csend van, a muflonoktól eltekintve pedig nyugalom.

Hátránya viszont, hogy a park területén se inni, se enni nem adnak. Ajánlatos tehát a szalámis zsömlé meg a tea. A bejáratnál nem messze egyébként, a már említett komplexumban van egy étterem, amelyről csak jól mondhatunk, pedig távozáskor nem tömték tele a zsebünket bélszínnel, figyelmeztetve, hogy a szerkesztő urakat is hagyjunk ám belőle.

Pesti Pál